

ratkaisevan aseman kaikessa humanistisessa tutkimuksessa. Tämä on eettisesti oikein ja myös ainoa tapa saada keskustelu jatkumaan mielekkäänä.

Words Matter ei avaudu helposti sisällöllisesti tai kielellisesti, ja mielestäni uskontotieteen opinnoissa se soveltuu vasta syventäviin opintoihin. Lukukokemuksen raskautta kuitenkin helpottavat Gothónin esimerkkitapaukset, jotka itessään ovat mielenkiintoisia. Käsitteen ja sanan eroa ilmentää mainiosti Gothónin analyysi pyhiinvaeltajan käsitteestä ja pyhiinvaeltajaa tarkoittavasta sanasta *proskynitis*. ”Pyhiinvaeltajaksi” käsitteellistettyä hukataan sanan välittämät erityiset merkitykset ja ilmiön ymmärtäminen jää puutteelliseksi. Joskus Gothónin esimerkit ovat myös varsin hauskoja. Verrattuaan uskontotieteen harjoitusta musiikin ymmärtämiseen Gothóni toisena esimerkkinä analysoi viininmaistelua: sitä kukaan ei voi kahlita (ainakaan luonnontieteellisin) käsittein ilman, että se vesittyy. Kuten muistan Gothónin aikoinaan luennoilla korostaneen, tieteellisen kirjoittamisen pitää olla myös kirjallisuutta. Tämän tehtävän *Words Matter* täyttää hienosti.

RISTO PULKKINEN,
DOS., HELSINKI

MIKKO HEIMOLA
Religious Rituals and
Social Norms in Making
of Adaptative Systems:
Empirical and Theoretical
Synthesis on Revivals in
19th Century Finland.
Helsinki: University of
Helsinki 2012. 273 s.

Mikko Heimolan väitöskirjatutkimuksen lähtökohtana on aikaisempi varsin runsas herätysliiketutkimus, jota ovat harrastaneet kirkkohistorian, historian, uskontotieteen ja sosiologian tutkijat. Heimola tarkaste-

lee suomalaisten herätysliikkeitten rituaaleja ja sosiaalisia normeja kalliin signaaloinnin teorian (costly signaling theory) avulla. Näin hän etsii suomalaisiin herätysliikkeisiin uutta näkökulmaa. Erityisesti hän ajattelee, että herätysten ekstaattiset ilmiöt ja tunnepurkaukset voisivat tulla aikaisempaa paremmin ymmärretyiksi.

1700-luvun lopulla ja 1800-luvun alkupuolella syntyneet herätysliikkeet vastasivat suuriin sosiaalisiin muutoksiin. Murroksen aiheuttivat nopea väestönkasvu ja maatalouteen kohdistuneet uudistukset (isojako). Tässä Heimola on yhtä mieltä aikaisemman tutkimuksen kanssa. Lähemmän tarkastelun kohteeksi hän valitsee kolme herätystä: Satakunnan hyppyherätyksen, Kuortaneen herätyksen sekä körttiherätyksen. Vain körttiherätys muodostui pysyväksi herätysliikkeeksi. Tutkimuksen ulkopuolelle tutkija jättää evankelisen ja lestadiolaisen herätysliikkeen, vaikka hän toisinaan tuone mukaan keskusteluun.

Heimolan näkemys on, että kalliit signaaloinnit ja rituaalit luotiin heränneiden erottamiseksi uskottomista. Kalliisiin signaaleihin kuuluivat voimakkaat tunnepurkaukset, rukouksen asennot, omat rukoukokoukset, pukeutumissäännöt, seksuaalisen pidättäytymisen säännöt, alkoholin nauttimisen ja tupakoinnin kielot. Toisinaan taas jäsenille suotiin suurempia vapauksia kuin uskottomille, mikä koski erityisesti Kuortaneen herätystä ja sen johtajien suuria lupauksia. Heränneiden poikkeava käyttäytyminen johti käräjöintiin, mikä omalta osaltaan vahvisti poikkeavuuden leimaa.

Oikeuspöytäkirjoista on jo aikaisemmin selvitetty heränneiden sosiaalista taustaa: herätysten kantavina voimina olivat talonpojat ja käsityöläiset. Köyhimmät eivät liittyneet herätyksiin. Heimola kysyy, miksi sopeutumisia vaatineet uudistukset ja taloudelliset ongelmat johtivat uskonnolliseen liikehdintään eivätkä sosiaaliseen ja poliittiseen kapinointiin. Herätyksiä luonnehti uskonnol-

linen ahdistus, ajatus siitä että Jumala tarkkaili ja vaati uskoviilta parannuksen tekoja. Samalla heränneet kokivat olevansa epävarmoja tuonpuoleisesta kohtalostaan. Max Weber on liittänyt protestanttien ahdistuksen predestinaatio-oppiin. Voikin ajatella, että kyseinen oppi vaikutti myös suomalaisten herätysliikkeiden tulkintoihin.

Omissa kokouksissaan heränneet erottivat uskovat uskottomista. Ekstaasin avulla mitattiin liikkeeseen pyrkivän rehellistä omistautumista herätykseen. Tunneilmausten käyttö tähän tarkoitukseen on tehokasta, koska tunteiden avulla on vaikea pettää tarkkailijoita. Kun heränneiden ryhmä on vakiinnuttanut asemansa, se voi ryhtyä käsittelemään liikkeen syntyyn johtanutta puutetta. Max Weber jo esitti, miten yhteys protestanttisen etiikan ja kapitalismin hengen välillä syntyi: iankaikkisesta kohtalostaan ahdistuneet protestantit etsivät taloudellisesta menestymisestään merkkejä Jumalan suosiosta.

Kalliin signaaloinnin teorian avulla Heimola pystyy aiempaa paremmin kuvaamaan sitä, miten uskonnollinen ryhmänmuodostus tapahtuu ja miten raja ulkopuolisiin vedetään. Yhteisyys luodaan vastakkainasettelun kautta. Ongelmaksi jää kuitenkin sen näkeminen, milloin ryhmän vaatimukset johtavat toimivan ryhmän muodostumiseen, milloin puolestaan katastrofiin. Kuortaneen herätyksen johtajan lupaukset olivat sen kaltaisia, ettei ryhmällä ollut selviämisen mahdollisuuksia. Samoin kävi Tornionlaakson Korpela-liikkeelle 1930-luvulla. Hieman yllättävästi Heimola tulkitsee lestadiolaisen liikkeen instituution aseman saaneiden liiketuksien johtuvan Lapin pitkistä etäisyyksistä ja köyhyydestä. Se eroaa tässä suhteessa körttiläisyyden tunnepurkauksista vapaasta toiminnasta. Lestadiolaisuus on kuitenkin hajanainen liike ja se on joutunut ratkaisemaan etnisiä ongelmia (saamelaiset, Pohjois-Ruotsin suomalaiset, Pohjanmaan ruot-

sinkieliset), mikä voi olla liikutusten taustalla ja selittää tunnepurkausten jatkuvaa merkitystä. Näin voisi ehkä lukea kalliin signaaloinnin teoriaa.

Kaikesta jo tehdystä tutkimuksesta huolimatta Heimola katsoo, että herätysliiketikätkimukseä on yhä aukkoja, esimerkiksi liikkeiden johtajien rooli sekä se, miten miehet syrjäyttivät naiset johtopaikoilta. Papiästolla olikin varmasti suuri merki-

tys sille, että körttiläisyydestä tuli kirkon sisällä vaikuttava voima. Sama pätee lestadiolaisuuteen ja evankeliseen liikkeeseen.

Kalliin signaaloinnin teorian avulla herätysliiketikätkimus on liitetty kansainväliseen keskusteluun. Tätä suuntausta edusti myös Heimolan vastaväittäjänä toiminut professori Richard Sosis Connecticutin yliopistosta. Heimolan tutkimus osoit-

taa ehkä aiempaa selkeämmin, että kallis signaointi tulee nähdä vastakainasettelujen kautta. Rituaalit ja normit eivät luo yhteisyyttä, vaan yhteisyys seuraa konflikteja. Uskontoa voi tarkastella yhteisyyttä luovana tekijänä, kuten Emile Durkheim teki, mutta myös konfliktien luojana.

KIRSTI SUOLINNA
VALTIOTIET. TRI, HELSINKI

Suomalaisen Teologisen Kirjallisuusseuran symposium

Kristillisyyä elämäntapana

14.11.2013 Helsingin yliopistolla
Päärakennus, Pieni juhlasali ja sali 13

Klo 9.00, Symposiumin yhteinen avaus, Pieni juhlasali

1. Kristillisten yhteisöjen osallisuus

- Heikki Hiilamo: Huono-osaisuudesta osallisuuteen
- Mikko Hintsala: Sosiaalinen yrittäjäisyys

Klo 10.15

Kanava 1, Pieni juhlasali

2. Virret ja hengelliset laulut suomalaisen uskonnollisuuden peilinä

- Tapani Innanen: Kauneimmat joululaulut innostavat vuodesta toiseen
- Jenni Urponen: Virret alaluokkien uskonnon ja musiikin oppikirjoissa luterilaisuuden peilinä

Kanava 2, sali 13

3. Herätysliikkeet

- Hanna Salomäki: Sitoutuminen herätysliikkeisiin
- Johanna Hurtig: Lestadiolaisuus

Klo 13.00

Kanava 1, Pieni juhlasali

4. Hiljaisuus

- Päivi Linnoinen: Hiljaisuus Anna-Maija Raittilan elämäntapana
- Johan Bastubacka: Uskonnolliset rituaalit hiljaisuudenviljelyssä

Kanava 2, sali 13

5. Raamattu

- Björn Vikström: Raamatunlukija luovana tulkitsijana
- Ari Ojell: Sanan seuraamisen metodi Gregorios Nyssalaisella

Klo 14.00–15.00, Symposiumin yhteinen lopetus. Pieni juhlasali

6. Hyveet, tavat ja yhteiskunta

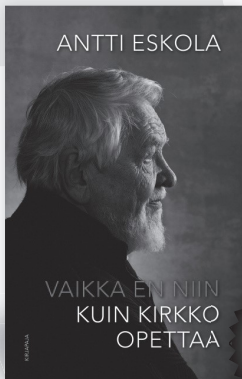
- Niko Noponen: Hyveet, työ ja yhteiselämän käytännöt
- Hanna Ronikonmäki: Kirkko, yhteiskunta ja kuolemaan liittyvät tavat

Lisätietoja ja mahdolliset ohjelmamuutokset seuran kotisivuilla
<http://pro.tsv.fi/stksj/symposium.html>

SACRUM

Kaikkea maan ja taivaan välillä.

25¹¹

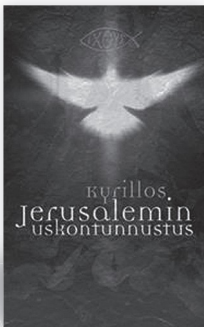
Antti Eskola

Vaikka en niin kuin kirkko opettaa

Sosiaalipsykologi Antti Eskola peilaa uskoa, myös epäilyään, evankelisluterilaisen kirkon normeihin ja vaatimuksiin. Seurakuntakäsitystään hän kuvaa suhteeksi, joka syntyy monesta keveyestä ja vapaasta kosketuksesta kirkon toimintoihin ja sen piirissä eläviin ihmisiin.

25,11 (27,90)

KIRJAPAJA

17¹⁰

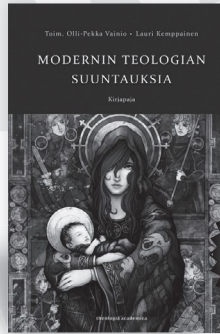
Kirkkoisä Kyrillos

Jerusaleminkin uskontunnustus

Kirkkoisä Kyrilloksen katekeeseja ensimmäistä kertaa suomeksi käännettynä. Katekeesit ovat esitelmiä, joita hän piti pääsiäisyönä kastettaville kasteoppilaille. Kreikasta käänttänyt Johannes Seppälä.

17,10 (19,00)

PERUSSANOMA

34⁹²

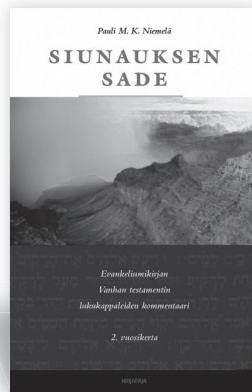
Olli-Pekka Vainio, Lauri Kempainen (toim.)

Modernin teologian suuntauksia

Kirja antaa hyvän kuvan siitä, millaiset aiheet ovat teologiassa juuri nyt pinnalla ja mitä uutta ne tuovat teologian kokonaisviitekehykseen.

34,92 (38,80)

KIRJAPAJA

40⁵⁰

Pauli M.K. Niemelä

Siunauksen sade

– Evankeliumikirjan Vanhan testamentin lukukappaleiden kommentaari, 2. vuosik.

Vanhan testamentin teksteistä avautuu rikas hengellinen, kielellinen ja kulttuurinen maailma. Yli kaksi tuhatta vuotta vanhoja kirjoituksia on helpompi ymmärtää, kun lukija tuntee olosuhteet, joissa tekstit ovat syntyneet.

40,50 (45,00)

Nyt saatavana koko sarja!

Mannaa taivaasta (1. vuosik.) **40,50** (45,00)

Maitoa ja hunajaa (3. vuosik.) **40,50** (45,00)

KIRJAPAJA